

ISSN [3041-1858 \(print\)](#)

ISSN [3041-1866 \(online\)](#)

Ідентифікатор медіа: R30-05167

ID 48023; ID 48028

[https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29\(58\)](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58))

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»

ВІСНИК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

*Збірник наукових праць
Випуск 29(58)*

**Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»
05; код спец.: 051, 053; 28; код спец.: 281**

*Внесений до переліку наукових фахових видань України у галузі психологічних наук рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 17 березня 2020 року № 409 (додаток 1)
(психологічні 053) (Категорія «Б»)*

*Внесений до переліку наукових фахових видань України у галузі економічних наук рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 15 квітня 2021 року № 420 (додаток 3)
(економічні 051) (Категорія «Б»)*

*Внесений до переліку наукових фахових видань України у галузі наук з державного управління рішенням
Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 року № 886 (додаток 4)
(державне управління 281) (Категорія «Б»)*

Суб'єкт у сфері друкованих медіа:

*Рішення Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 1328 від 25.04.2024. Ідентифікатор медіа: R30-05067*

*Поширюється за ліцензією Creative Commons
("Із зазначенням авторства – Некомерційне використання –
Поширення на тих же умовах") 4.0 Міжнародна (CC BY-NC-SA 4.0)*

Київ – 2024

УДК 378.091.046-021.68:159.9](082)

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія KB № 22085-11985P від 16 травня 2016 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію: серія KB № 22086-11986P від 16 травня 2016 р.

Затверджено Вченою радою
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 11 від 18 вересня 2024 р.)

Головний редактор

Ігор Дунаєв, д-р наук з держ. управління, проф. <https://orcid.org/0000-0002-0790-0496>

Заступник головного редактора:

Валентина Іванова, д-р екон. наук, проф. <https://orcid.org/0000-0003-4958-2235>

Відповідальний секретар:

Олена Бондарчук, д-р психол. наук, проф. <https://orcid.org/0000-0003-3920-242X>

В'ячеслав Супрун, канд. екон. наук, доцент <https://orcid.org/0000-0003-3117-5834>

Редакційна колегія:

Людмила Антонова, д-р наук з держ. управ., проф.; *Олена Ареф'єва*, д-р екон. наук, проф.; *Валентина Балахтар*, д-р психол. наук, проф.; *Галина Бевз*, д-р психол. наук, проф.; *Ірина Бондаревська*, канд. психол. наук, доцент; *Тодосієвич Боян*, ст. наук. сп.роб. Ін-ту соціал. дослід. (психологія, Белград, Республіка Сербія); *Олександра Брюховецька*, д-р психол. наук, проф.; *Наталія Воляннюк*, д-р психол. наук, проф.; *Лариса Гаєвська*, д-р наук з держ. управ., проф.; *Марія Григорак*, д-р екон. наук, доц.; *Надія Давиденко*, д-р екон. наук, проф.; *Ія Дегтярьова*, д-р наук з держ. управ., проф.; *Вайва Зузевичюте*, д-р наук, проф. факул. суспіл. безпеки Ун-ту ім. Миколаса Ромериса (публічне управ., Каунас, Республіка Литва); *Тамара Іванова*, д-р наук з держ. управ., проф.; *Оксана Ковтун*, канд. наук з держ. управ., доц.; *Ольга Комеліна*, д-р екон. наук, проф.; *Руслана Левкіна*, д-р екон. наук, проф.; *Олександр Мельниченко*, д-р наук з держ. управ., проф., канд. екон. наук; *Володимир Мороз*, канд. наук з держ. управ., доцент; *Володимир Олійник*, д-р наук з держ. управ., доцент; *Наталія Олійник*, д-р наук з держ. управ., проф.; *Олександра Ольшанська*, д-р екон. наук, проф.; *Сильвія Платанія*, PhD, доц. Катанійського ун-ту (психологія, Катанія, Італія); *Ірина Салькова*, канд. екон. наук, доц.; *Олександр Санніков*, д-р психол. наук, проф.; *Зінаїда Смутчак*, д-р екон. наук, проф.; *Маріанна Ткалич*, д-р психол. наук, проф.; *Рамін Цинарідзе*, канд. наук з бізнес-адмін., доцент (економіка); *Тетяна Чаусова*, канд. психол. наук, доц.

Асоційовані редактори:

Ніна Діденко, д-р наук з держ. управ., проф.; *Тетяна Лукіна*, д-р наук з держ. управ., проф.; *Алла Москальова*, канд. психол. наук, доцент.

Виконавчий редактор: Яніна Васильченко

Статті, які публікуються у збірнику проходять перевірку щодо плагіату

Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування» / НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти»; голов. ред. І. Дунаєв; редкол.: Л. Антонова [та ін.]. Київ: Юстон, 2024. Вип. 29(58). 188 с. (психологічні 053, економічні 051, державне управління 281. Категорія «Б»).

ISBN 978-617-8335-29-8.

Нові соціально-економічні та політичні взаємини, які складаються в Україні, суттєво впливають на всі сфери життя, зокрема й на освіту. Освіта, передусім, різноаспектно впливає на процеси життєдіяльності держави. Один із пріоритетів – забезпечення якості освіти. Особливу увагу також приділено питанням соціально-психологічних особливостей розвитку післядипломної освіти в умовах суспільно-економічних трансформацій. У збірнику розглядаються саме такі проблеми. Представлено також результати дослідження аспектів становлення й розвитку у різних сферах життєдіяльності, зокрема в освітньому процесі.

Збірник становить інтерес для керівників закладів освіти, методистів, державних службовців і науковців, викладачів і слухачів закладів післядипломної освіти.

УДК 378.091.046-021.68:159.9](082)

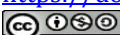
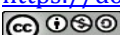
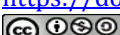
ISBN 978-617-8335-29-8

© ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2024

ЗМІСТ

Відомості про авторів	8
-----------------------------	---

ПСИХОЛОГІЯ

Балахтар Валентина, Подзюбан Тетяна. Психологічні особливості життєстійкості людей з інвалідністю у складних життєвих обставинах https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-10-31 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	10
Бевз Галина, Демиденко Євгенія. Аналіз тематики дисертаційних досліджень за ключовим словом «сім'я»: (класифікаційна спроба) https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-32-47 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	32
Бондарчук Олена. Переживання підлітками батьківсько-дитячих стосунків та рівень осмисленості ними життя https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-48-61 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	48
Брюховецька Олександра. Поняття життєстійкості особистості підлітка в сучасних умовах воєнного стану в Україні https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-62-79 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	62
Kiiko Yurii. The relevance of researching the psychological foundations of forming bank customer attachment in the context of digital transformation and growing competition https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-80-93 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	80
Пінчук Олександра. Теоретична модель здатності фахівців соціономічних професій до попередження та подолання інформаційного стресу https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-94-112 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	94
Саннікова Ольга, Санніков Олександр. Індивідуально-психологічні особливості самоактуалізації професіонала https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-113-128 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	113

ЕКОНОМІКА

Смутчак Зінаїда. Дисбаланс на ринку праці України: виклики сьогодення https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-129-142 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	129
--	-----

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

Слободяник Максим. Теоретичне підґрунтя публічного управління у сфері водопостачання та водовідведення https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-143-158 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	143
Штима Олександр. Підходи до формування політики джентрифікації в контексті повоєнного відновлення міст https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-159-186 Copyright (c) 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License	159

DOI [https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29\(58\)-113-128](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-113-128)
УДК 159.923

Саннікова Ольга Павлівна,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної та диференціальної психології
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;
Заслужений діяч науки і техніки України.
Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0003-3961-2103>

Researcher ID: I-5139-2018

osanniland@gmail.com

Санніков Олександр Ілліч,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики практичної психології
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-6743-0182>

Researcher ID: I-5165-2018

asannikov2010@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІОНАЛА

Анотація. У статті висвітлюється сучасний стан проблеми самоактуалізації особистості в контексті прийняття рішень. Узагальнено дослідження вітчизняних і закордонних учених про сутність поняття «самоактуалізація» особистості і підходи до її вивчення. Розглянуто питання професійної самоактуалізації, проведений аналіз спрямованості вибору й прийняття рішень як фактору розгортання самоактуалізації у процесі професійного становлення. Встановлено, що структурними елементами моделі самоактуалізації особистості традиційно обрано характеристики, які можна згрупувати у чотири класи: ті, що відбивають внутрішнє ставлення до світу (орієнтація у часі, ціннісні орієнтації, потреба в пізнанні), ставлення до себе (саморозуміння, аутосимпатія), до інших (погляд на природу людини) та власні властивості особистості, що характеризують самоактуалізовану особистість (контактність, гнучкість в спілкуванні, творче відношення до життя, автономність, спонтанність). Проаналізовано поняття «рішимість» як інтегральної властивості особистості, що охоплює різномірневі якості особистості,

які функціонують у процесі вибору й прийняття рішень та «рішучість», яка є властивістю волі й одночасно компонентом рішимості на етапі реалізації прийнятого рішення. Представлено результати кореляційного аналізу, які демонструють наявність значущих як додатних, так і від'ємних взаємозв'язків між показниками самоактуалізації й рішимості особистості. Визначено, за допомогою якісного аналізу даних (методом асів та профілів), три типи прийняття рішень, які характеризуються мономодальним (виразна перевага тільки одного з показників) типом рішимості. Встановлено, що представники кожної групи осіб (у даному випадку на нашій вибірці: домінування тільки одного показника, або догматичності, або авантюрності, або асертивності) характеризуються певним, тільки їм властивим комплексом показників самоактуалізації, які дали можливість виявити їх подібності та відмінності. Акцентовано увагу на індивідуально-психологічних особливостях представників кожної групи, які різняться типом рішимості, визначено та описано їх психологічні портрети самоактуалізації. Доведено, що одним з важливих чинників самоактуалізації можна вважати особливості рішимості як провідної характеристики прийняття рішень особистістю.

Ключові слова: самоактуалізація; фактори самоактуалізації; прийняття рішень; рішучість; рішимість; тип рішимості; догматичність; авантюрність; асертивність; індивідуально-психологічні особливості; особистість.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. У статті викладаються результати дослідження рішимості як одного з факторів самоактуалізації особистості. Аналіз поглядів сучасних учених показує, що в психології особистості немає однозначного визначення поняття «самоактуалізація», що не тільки багато в чому ускладнює розуміння цього явища, а й утруднює його теоретичне й емпіричне вивчення. Крім того, термін «самоактуалізація» часто заміняють іншими термінами, які використовують як синоніми, такі як «самореалізація», «самовизначення», «самодетермінація», «самоствердження» тощо. Зберігається стійкий і постійно зростаючий інтерес до вивчення різних аспектів і форм самоактуалізації в психології (наприклад, до професійної самоактуалізації). Дотепер залишається невирішеним питання виділення складу факторів, що суттєво визначають протікання самоактуалізації в різних вікових

періодах особистості, особливості розвитку в студентів у освітній діяльності, взаємозв'язку з іншими властивостями особистості професіонала, включаючи дослідження індивідуально-психологічних особливостей особистості в ситуації життєвого вибору й прийняття рішень.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. У більшості робіт самоактуалізація трактується як властива особистості потреба у здійсненні своїх здатностей і талантів, творчих потенцій; як втілення себе; мотив людської діяльності й життя; максимальне розкриття й реалізацію у повному обсязі внутрішнього потенціалу особистості; як процес дозрівання в організмі задатків і здатностей тощо.

Сучасна психологія визначає поняття «самоактуалізація», як прагнення людини якнайбільше виявити, розвинути й реалізувати свої можливості, прагнення особистості бути такою, якою вона може бути [1], [3], [4], [14].

На думку філософів, самоактуалізація є процесом повного розгортання, усвідомлення й використання ресурсів особистісного потенціалу, того кращого, що закладене в ній природою, а не задається тільки соціумом ззовні. Самоактуалізація відбиває процес використання особистістю власного потенціалу й здатностей. Актуалізація потенціалу визначається дослідниками як усвідомлення й прийняття раніше неусвідомлюваних власних можливостей і психічного змісту (думок, почуттів, моделей поведінки). Залежно від того, яким чином ці можливості актуалізуються, вони стають психологічними ресурсами, не тільки доступними для використання особистістю, а й піддаються свідомому вольовому контролю [9], [10], [15].

Досить активно розробляється в останні роки як вітчизняними, так і закордонними вченими питання самоактуалізації в умовах професійної діяльності й професійного зростання особистості [1], [4], [6].

О. Паламарчук, І. Габа, вивчали стан проблеми самоактуалізації на основі аналізу матеріалів досліджень зарубіжних вчених, роблять такий висновок: «...самоактуалізація – це основна властивість психологічно здорової, зрілої особистості, яка прагне повноцінної реалізації власного потенціалу, саморозвитку, збереження і максимальному прояву своїх найкращих рис. Це процес, який передбачає певний вибір. Якщо особистісний вибір здійснюється щоразу на користь особистісного розвитку, це і є рухом до самоактуалізації» [9, с. 841].

На наш погляд, позиція вчених припускає для розв'язування даної проблеми організацію й коректний облік чотирьох основних складових. По-перше, процес самоактуалізації може бути розглянутий лише у відношенні психологічно здорової, зрілої особистості. По-друге, у якості

критерію самоактуалізації може розглядатися повноцінна реалізація потенціалу особистості й максимальний прояв її кращих якостей. По-третє, процес самоактуалізації припускає певний вибір особистості. Нарешті, у четвертих, вибір має бути корисним для розвитку особистості, що, на їхню думку, і є рухом до самоактуалізації.

Так, І. Габою в емпіричному дослідженні були встановлені на стадії навчання взаємозв'язки показників самоактуалізації й професійної спрямованості педагога. Дані, які були отримані, підтвердили факт обумовленості «...самоактуалізації майбутнього фахівця зовнішніми й внутрішніми факторами, вплив яких на досліджуваний процес опосередкований рівнем соціальної активності суб'єкта» [3, с. 657]. Отримані результати свідчать, що характер самоактуалізації тісно пов'язаний з елементами досвіду особистості, включаючи його професійний світогляд.

Поняття «професійна самореалізація» більшість учених трактують як соціалізований шлях гармонічного розвитку особистості, у якому одержання професійно-практичного досвіду, обраної професійної кваліфікації поєднані із процесом професійного зростання при виконанні професійних ролей і обов'язків. Професійна самореалізація стає невід'ємним атрибутом найбільш повного розкриття й здійснення особистісного професійного ресурсу. Вона розглядається як пошук «себе в професії», пошук власної професійної ролі, як формування образу «Я», професійного іміджу, своїх здатностей, інтересів або значущих у цей момент часу цінностей для особистості [6], [14].

Крім того, самоактуалізацію зв'язують також з формуванням індивідуального стилю професійної діяльності, з визначенням для себе професійних перспектив, з оцінкою умов і шляхів їх досягнення, установленням перспективних професійних цілей, прагненням до гармонічного розкриття й реалізації свого потенціалу в обраній професії [10].

За даними деяких дослідників, у якості критеріїв самоактуалізації особистості, стосовно до навчально-професійної діяльності, виділяють:

- свідомість і наповненість життя;
- визнання найзначущих цінностей професійного розвитку й кар'єрного росту;
- позитивний образ своєї особистості й особистості інших в обраній професії;
- розгляд діяльності як середовища, яке надає можливості для реалізації власних здатностей, інтересів й цінностей;
- прояви інтернальності, креативності;

- відкритість до усіх сфер життєдіяльності й готовність постійно розбудовуватися [14].

Результати розробки сучасної теорії самоактуалізації широко представлено у працях таких вітчизняних учених, як (Г. Балл, Ю. Долінська, Л. Карамушка, Л. Кобильник, С. Максименко, В. Моляко, Н. Старинська, І. Стрелецька, В. Татенко) і закордонних психологів (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, К. Хорни, Є. Шостром, К.-Г. Юнг) [2], [6], [7], [8], [9], [14].

Аналіз літератури з даної проблеми свідчить про психологічну складність поняття «самоактуалізація», що значною мірою утрудняє визначення основних факторів, що впливають на особливості її проявів у різних сферах життєдіяльності. Одним з таких факторів, що значною мірою визначає індивідуально-психологічні особливості самоактуалізації, є, на наш погляд, рішимість особистості.

Наголошуємо, що рішимість ми розглядаємо як *інтегральну властивість особистості*, що охоплює різноманітні її характеристики, які функціонують у процесі вибору й прийняття рішень, на відміну від поняття «рішучість», яка є властивістю волі й одночасно одним із компонентів рішимості на етапі реалізації прийнятого рішення. Слід зазначити, що впродовж свого свідомого життя людині необхідно робити не прості вибори й приймати рішення у різних життєвих ситуаціях, які часто визначають її власне майбутнє.

Умови сучасності не тільки диктують високий темп життя, насиченого безмежним числом альтернатив можливого вибору, а й виявляє протиріччя між зовнішніми умовами прийняття розв'язків особистістю і її «внутрішніми», психологічними можливостями. Подолання цих протиріч у різних формах життєдіяльності забезпечує рішимість особистості.

Рішимість, на відміну від рішучості (якість волі), являє собою більш широку, інтегральну властивість особистості, яка сприяє не тільки розрізненню актуальних ситуацій, а й виділенню особливо значущих для особистості ситуацій, що вимагає пошуку, аналізу й вибору остаточного варіанта рішення, його продуктивне прийняття й реалізацію прийнятого вибору. Рішимість є одним із джерел внутрішньої активності особистості, їй властиві орієнтація й настрой на певне, сміливе прийняття рішень в умовах невизначеності й ризику. Особистість, що володіє рішимістю, відрізняє неординарне бачення ситуацій життєдіяльності, використання гнучких стратегій й тактик ухвалення рішення. Рішимості як інтегральної характеристики особистості, властива здатність точно й незалежно

приймати зрілі життєві рішення, вибірково використовуючи при цьому особистісні ресурси [11].

Що стосується професійного життя особистості, то прагнення до самоактуалізації «пронизує» усі її сфери й етапи становлення. Особливо явно це виявляється на різних етапах професіоналізації: на стадії вибору професійного середовища, вибору типу й місця навчання, але найбільше яскраво – безпосередньо в реалізації різних форм діяльності професіонала. Саме у професійному середовищі цей процес протікає особливо яскраво. Можливість реалізації особистісних ресурсів збігається у цей період з розкриттям професійних здатностей, з реалізацією професійно важливих властивостей і якостей. Змістовно реалізація ресурсів виглядає як формування, придбання, нагромадження й прояв нових знань, навичок, умінь, концептуальних моделей діяльності. Багато в чому це відбувається завдяки формуванню й розвитку індивідуального професійного досвіду й пов'язане зі зміною складу й загального числа особистісно значущих ситуацій, у яких дані ресурси (моделі, знання, та ін.) виявляються затребуваними. Активація ресурсів забезпечує ефективне вирішення ситуацій [10], [13]. Виокремлення значущих ситуацій, що вимагають активації ресурсів, забезпечується *спрямованістю вибору особистості* – однією з найважливіших складових рішимості.

Варто відзначити, що, спрямованість вибору особистості є основою, ключовим компонентом розгортання й інтенсифікації активності при ухваленні рішення в ситуації вибору й проявляється в побудові й реалізації особистістю тієї або іншої стратегії дій. Спрямованість вибору особистості характеризується не тільки силою прояву мотивів, а й їх співвідношенням у структурі мотиваційної сфери. Рівень мотивації досягнення, як одна з провідних складових спрямованості, відбивається на виборі особистістю відповідної моделі «долаючої» поведінки, її адаптації до умов професійної самореалізації, у конструктивному підході до вирішення проблем. Спрямованість вибору й прийняття рішень особистістю в різних ситуаціях життєдіяльності відрізняється певною структурою. Структуру спрямованості вибору особистості утворюють наступні функціональні складові:

- орієнтація спрямованості вибору на певну сферу актуальної самореалізації особистості (робота, дозвілля, установлення відносин з іншими);
- актуалізація й фокусування на об'єкті спрямованості (впливу на іншого, нейтралізація впливу іншого, заміщення одного виду впливу на друге, придушення впливу іншого);

- визначення форми вектора активності в спрямованості (вплив, маніпулювання, відхід, відкладання рішень);
- активізація сфер особистості (емоційної, когнітивної, предикативної) у спрямованості [1], [15].

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – пошук індивідуально-психологічних особливостей самоактуалізації осіб, які різняться типом рішимості як провідної характеристики прийняття рішень і як однієї з чинників самоактуалізації.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: дослідити стан проблеми в контексті сучасності; визначити вибірку обстежених та психодіагностичні методики; провести первинну та статистичну обробку даних та вивчити індивідуально-психологічні характеристики осіб з різним типом рішимості.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Теоретико-методологічною основою нашого дослідження є континуально-ієрархічна концепція особистості та психологічна система прийняття рішень [11], [12].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Відповідно до мети та завдань дослідження діагностувалися індивідуально-психологічні характеристики особистості з використанням методики «Мультидименціональна шкала рішимості» О. Саннікова та тесту «Самоактуалізація особистості» (САМОАЛ) в адаптації О. Лазукіна з подальшою адаптацією Н. Каліної [5], [11], [13].

У дослідженні брало участь 97 обстежених, що навчаються у закладах вищої освіти, або працюють в закладах загальної середньої освіти, організаціях м. Одеси (чоловіки й жінки, у віці від 19 до 47 років). Статистична обробка результатів дослідження (кореляційний аналіз) здійснювалася з використанням пакета математичної статистики IBM Statistics SPSS 27.0. Для пошуку взаємозв'язків показників, які вивчаються, було використано кореляційний аналіз (за Пірсоном), у якісному аналізі даних було використано метод «асів» і метод «профілів» [11].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Кореляційний аналіз отриманих даних. Аналіз статистичних показників показує, що для вибірки характерно суттєво більш низькі значення стандартного відхилення у порівнянні з середніми значеннями

показників методик, використаних у дослідженні. У свою чергу стандартне відхилення показників не прагне до нуля. Така картина показує високу неоднорідність вибірки обстежених, наявність індивідуально-типологічних особливостей, що підтверджують деякі закономірності. Перша відбиває факт наявності у складі вибірки виражених, яскравих, самоактуалізованих особистостей, що можна віднести за рахунок вже сформованого соціального й професійного досвіду, отриманого раніше або зараз у професіях, що реалізуються. Друга свідчить про реальний вплив спрямованості вибору на більшість показників, що вивчаються, у першу чергу, показників прийняття й реалізації рішення.

За результатами проведеного емпіричного дослідження встановлено наявність додатних значущих (на 1 % і 5 % рівні) кореляційних зв'язків між показниками рішимості та самоактуалізації (див. табл. 1).

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляцій між показниками рішимості та самоактуалізації

Показники самоактуалізації	Показники МШР				
	СтР	ТнР	ДгР	АвР	АсР
II		312**	257*		282**
III			209*	265*	342**
IV	217*	237*			
V		272**		210*	215*
VI			211*		
VIII		256*	261*		244*
IX				319**	221*
X	333**			335**	
S		224*	214*		304**

Примітка: 1) N = 97; 2) нулі та коми не позначено; 3) позначення «*» вказує на наявність значущості на рівні 5 % ($p \leq 0,05$), позначення «**» відбиває 1 % рівень значущості ($p \leq 0,01$); 4) показники рішимості за методикою «Мультидименціональні шкали рішимості» (МШР): ризикованість (РкР), стремительність (СтР), толерантність (ТнР), догматичність (ДгР), авантюризм (АвР), асертивність (АсР); 5) скорочення показників самоактуалізації за методикою САМОАЛ: I – орієнтація в часі, II – цінності, III – погляд на природу людини, IV – потреба в пізнанні, V – креативність, VI – автономність; VII – спонтанність, VIII – саморозуміння; IX – аутосимпатія; X – контактність XI – гнучкість в спілкуванні; S – загальний показник самоактуалізації.

Результати кореляційного аналізу вказують на наявність статистично значущих взаємозв'язків показників самоактуалізації й рішимості як провідних властивостей особистості професіонала.

Так показник стрімкості (СТР) виявляє додатні взаємозв'язки з потребою у пізнанні (IV) на 5 % рівні значущості та з показником контактності (X) на 1 % рівні. Отримані також додатні взаємозв'язки показника толерантність до невизначеності вибору (ТнР) з показниками самоактуалізації: потребою в пізнанні (IV), саморозумінням (VIII) і загальним показником самоактуалізації (S) на 5 % рівні статистичної значущості, а з показниками цінності (II) і креативності (V) – на 1 % рівні. Встановлено, що показник догматичності (ДгР) взаємопов'язаний з показниками самоактуалізації тільки на 5 % рівні значущості. До шерегу цих показників увійшли: показник цінностей (II), погляди на природу людини (III), автономність (VI), спонтанність (VII) та загальний показник самоактуалізації (S). Показник авантюристичності вибору (АвР) виявляє додатні взаємозв'язки з показником, що відбиває погляди на природу людини (III) і показником креативності (V) – на 5 % рівні статистичної значущості; з показником аутосимпатії (IX) та контактності (X) – на 1 % рівні. Нарешті, показник рішимості асертивності (АсР) показує найбільше число значущих додатних взаємозв'язків з такими показниками самоактуалізації, як креативність (V), саморозуміння (VIII), аутосимпатії (IX) на 5 % рівні значущості та на 1 % рівні – з показниками цінності (II), погляд на природу людини (III) і загальним показником самоактуалізації (S).

Результати проведеного кількісного аналізу, який доводить взаємозумовленість двох досліджуваних рядів явищ – показників рішимості й самоактуалізації – дозволяють перейти до якісного аналізу, тобто, до вивчення індивідуально-психологічних характеристик самоактуалізації в осіб, котрі відрізняються типом рішимості в ситуації вибору й прийняття рішень. Саме своєрідність «типу» рішимості (домінування окремих показників) забезпечує, поряд з індивідуальним професійним досвідом, стійку професійну самоактуалізацію.

Для перевірки висловленого припущення, обстежені, котрі брали участь в експерименті були певним чином поєднані. Для вирішення цієї задачі було використано метод «асів», який дозволив після первинної обробки даних експерименту, виділити кілька таких підгруп. Попередньо усі бали, що були отримані при діагностики самоактуалізації й рішимості було переведено у процентілі. Далі із усієї даної вибірки виділено групи осіб з мономодальними «типами» рішимості, тобто із домінуванням лише одного показника, значення якого відповідає четвертому квартилю розподілу (від 75 до 100 процентілей). У результаті отримано 3 групи осіб

з різною їх кількістю у кожній групі: група, «догматичних», група «авантюристичних» й група «асертивних» осіб (див. примітку до рис.).

На рис. презентовано профілі самоактуалізації груп осіб з різним типом прийняття рішень (рішимості). Кожна точка кожного графіку відбиває середнє арифметичне значення кожного конкретного показника усіх представників кожної із трьох груп осіб окремо. На вісі ОХ розташовано показники самоактуалізації, на вісі ОУ – їх значення, що виражені у відсотках. Середня лінія ряду проходить через точку у 50 відсотків. Це означає, що значення показників, які розташовані вище середньої лінії ряду тяжіють до додатного полюсу, і навпаки, значення показників нижче середньої лінії – наближені до від'ємного полюсу відповідного показника.

Візуальний аналіз профілів будемо проводити традиційно: спочатку проаналізуємо кожний з них, потім порівняємо їх між собою.

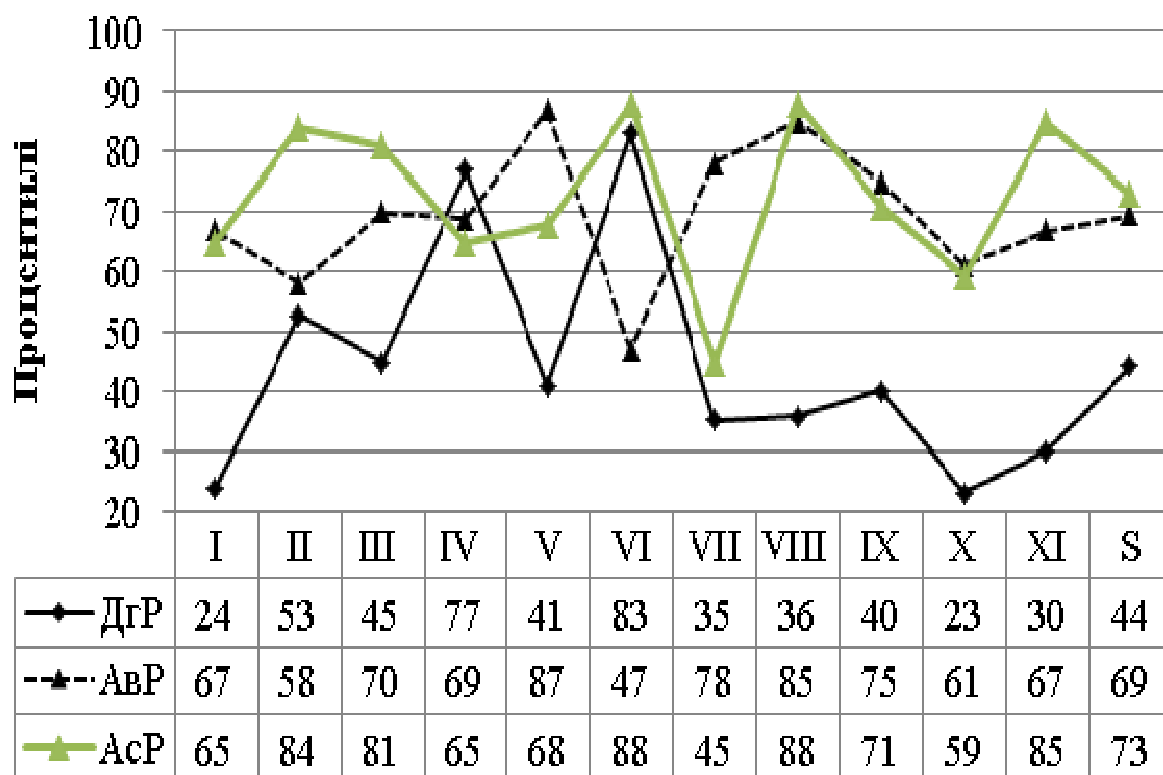

Рис. Профілі показників самоактуалізації груп осіб з різним типом рішимості

Примітка: 1) Умовні скорочення показників самоактуалізації надано у примітках до табл. 1; 2) назви груп: ДГР – група «догматичних» осіб (домінуванням показника догматичності N = 5 осіб); АВР – група

«авантюричних» осіб (домінуванням показника авантюристичності, N = 4 особи);
АсР – група «асертичних» осіб (домінування показника асертичності, N = 7 осіб).

Для вивчення особливостей самоактуалізації представників кожної групи здійснимо ранжування показників за ступенем їх відхилення від середньої лінії ряду (від більших значень до менших). Враховувалися лише значення показників, що були розташовані у просторі першого (від 0 до 25 процентілей) та четвертого (від 75 до 100 процентілей) квартилів розподілу. Результати ранжування подано у табл. 2.

Таблиця 2

**Найбільш виражені показники самоактуалізації
представників кожної групи (типу) рішимості**

Ранг	Група «догматичних» осіб	Група «авантюричних» осіб	Група «асертичних» осіб
1	VI +	V +	VI +
2	IV +	VIII +	VIII +
3	X -	VII +	XI +
4	I -	IX +	II +
5			III +

Слід зазначити, що опис профілів самоактуалізації, за основними вимогами психодіагностики, базується тільки на теоретичному конструкті, який поклали в основу цієї методики її автори.

Отже, представникам групи осіб, схильних до догматичності (група «догматичних») властиві такі риси самоактуалізації, як автономність, прояви психічного здоров'я, незалежність без відчуження й самотності (VI +); висока потреба у пізнанні, відкритість новим враженням, бажання нового, інтерес до об'єктів пізнання (VI +) на фоні слабкої контактності, відсутності товариськості та низькою спроможністю до встановлення тривалих стосунків з оточуючими (X -). Також можна вказати, що такі люди схильні до невротичної заглибленості в минулі переживання, характеризуються завищеним прагненням до досягнень, підозрілі і невпевнені у собі (I -).

Представники «авантюричної» групи креативні (V +), володіють саморозумінням (VIII +), характеризуються спонтанністю (VII +) та аутосимпатією (IX +). Загалом все це виявляється у творчому ставленні до життя; у чутливості, сензитивності до своїх власних потреб, в адекватному сприйманні й оцінюванні себе; в упевненості у собі й довіри до навколишнього світу; у психічному здоров'ї та цілісності особистості, яка самоактуалізується.

Що стосується представників групи «асертивних», то їх асертивність виявляється, перш за все, в автономності, життєвості, психічному здоров'ї, благополуччі, самопідтримці, особистісної зрілості, незалежності, проявами вільної поведінки, прагненням до свободи (VI+). Такі особи відрізняються саморозумінням, вони чутливі до своїх бажань і потреб, не схильні до психологічних захистів, які спотворюють адекватне сприймання і себе, і інших. У таких осіб не виявляється схильність до соціальної бажаності, вони упевнені в собі, не орієнтуються на соціальні стандарти, а керуються власними думками та оцінками (VIII+). Асертивні особи гнучкі у спілкуванні, характеризуються адекватною самопрезентацією, спроможністю до самовираження, не схильні до фальшу або маніпуляцій (XI+). Шкала цінностей осіб, які самоактуалізуються, охоплює такі її цінності, як порядок, простота, добро, цілісність, відсутність роздвоєності, краса, життєвість, унікальність, легкість, самодостатність, справедливість тощо (I+). Особи цієї групи також характеризуються довірою до інших людей, чесністю, доброзичливістю (III+).

Загалом, кожна група осіб виявила властиві їй характеристики самоактуалізації. Слід відзначити, що представники групи асертивних осіб демонструють значно більший рівень самоактуалізації, особливо у порівнянні з представниками групи догматичних, що підтверджено й значеннями загального показника кожної групи (див. рис.).

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Отже, результати теоретико-емпіричного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Аналіз наукової літератури за проблематикою самоактуалізації особистості професіонала показує, що її зміст відбиває розгортання особистісного потенціалу, що мотивує особистість на постійний пошук самої себе; активує професійні здатності особистості відповідно рівню тих завдань, які ставлять перед нею умови професійної діяльності, а також фокусує спрямованість особистості на побудову й реалізацію системи ефективних дій у ситуаціях вибору й прийняття рішень.

2. Аналіз профілів самоактуалізації показав, що представники кожної з виокремлених груп (схильних до догматичності, авантюристів та група осіб схильних до асертивності) відрізняються від інших груп характерним саме для них складом показників самоактуалізації та їх виразом.

3. Встановлено, що рішучість особистості є одним з факторів самоактуалізації, що спричинює специфічну комбінацію її параметрів (якісно-кількісне поєднання показників самоактуалізації), тобто, визначає

індивідуально-психологічну своєрідність самоактуалізації в ситуаціях життєвого вибору, прийняття й реалізації рішень.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Перспективним розвитком даного напрямку можна вважати пошук стійких комбінацій показників рішимості, що забезпечують стійкість особистості у різних формах життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] О. І. Артемова, «Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах», *Український науковий журнал «Освіта регіону»*, № 3, с. 97–99, 2014.
- [2] Г. О. Балл, «Концепція самоактуалізації особистості в гуманістичній психології», *Психологія і суспільство*, № 2(68), с. 16–32, 2017.
- [3] І. М. Габа, «Самоактуалізація та професійна спрямованість майбутніх педагогів: соціально-психологічний аспект», *Перспективи та інновації науки*, вип. 14(32), с. 655–662, 2023.
- [4] В. В. Зеленін, «Психологічний аналіз зв'язків професійної самоактуалізації та професійно-значущих якостей музикантів-виконавців на різних етапах фахового становлення», *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України*, т. 11, № 9, с. 367–383, 2014.
- [5] Є. П. Ільїн, *Мотивація і мотиви*. Тернопіль, Україна : Навчальна книга – Богдан, 2013.
- [6] Л. М. Карамушка, та М. Г. Ткалич, *Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності (на матеріалі діяльності комерційних організацій)*. Запоріжжя, Україна : Просвіта, 2009.
- [7] С. Д. Максименко, *Генеza здійснення особистості*. Київ, Україна : Видавництво ТОВ «КММ», 2006.
- [8] В. О. Моляко, *Психологічна готовність до творчої праці*. Київ, Україна : Знання, 1989.
- [9] О. М. Паламарчук, та І. М. Габа, «Проблема самоактуалізації особистості у зарубіжній літературі», *Наукові перспективи*, вип. 10(40), с. 836–842, 2023.
- [10] Ю. В. Рутин, «Чинники професійної самоактуалізації державних службовців», *Актуальні проблеми психології*, т. 1, вип. 46, с. 17–22, 2013.
- [11] А. И. Санников, *Психология жизненного выбора личности*. Одеса, Україна : ВМВ, 2015.
- [12] О. П. Саннікова, та А. О. Саннікова, *Сценічні бар'єри: диференціально-психологічний підхід*. Одеса, Україна : ВМВ, 2014.
- [13] О. П. Саннікова, и О. В. Кузнецова, *Системный анализ адаптивности личности*. Одеса, Україна : ВМВ, 2017.

- [14] Н. В. Старинська, *Особливості самоактуалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки*. Київ, Україна : Інтерсервіс, 2015.
- [15] І. І. Стрілецька, «Самоактуалізація як інтегративна риса особистості», *Науковий вісник Херсонського державного університету*, № 2, с 32–34, 2013.

INDIVIDUAL AND PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF PROFESSIONAL'S SELF-ACTUALIZATION

Olga Sannikova,

Doctor of Psychology, professor,
Profesor of General and Differential Psychology Department,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinsky»;
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.
Odesa, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0003-3961-2103>

Researcher ID: I-5139-2018

osanniland@gmail.com

Oleksandr Sannikov,

Doctor of Psychology, professor,
professor of Department of Theory and Methodology
of Applied Psychology,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinsky».
Odessa, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-6743-0182>

Researcher ID: I-5165-2018

asannikov2010@gmail.com

Summary. The article highlights the current state of the problem of individual's self-actualization in the context of decision-making. The research of domestic and foreign scientists on the essence of the concept of individual's self-actualization and approaches to its study are summarized. The issue of professional self-actualization was the matter of research; the focus of choice and decision-making was analyzed as a factor in the development of self-actualization in the process of professional development. It has been found out that the structural elements of the model of self-actualization of the individual are traditionally are seen as characteristics that can be grouped into four classes: those that reflect the internal attitude to the world (orientation in time, value orientations, the need for knowledge), attitude to oneself (self-understanding, autosympathy), to others (view of human nature) and own personality properties that characterize a self-actualized personality (contact,

flexibility in communication, creative attitude to life, autonomy, spontaneity). The concept of determination is analyzed as an integral property of the individual, which encompasses different-level qualities of the individual that function in the process of choice and decision-making, and determination decisiveness, which is a property of the will and at the same time a component of determination at the stage of implementation of the decision. The results of the correlation analysis are presented, which demonstrate the presence of significant positive and negative relationships between indicators of self-actualization and decisiveness of the individual. With the help of qualitative data analysis (the method of aces and profiles), three types of decision-making were determined, which are characterized by a monomodal (clear advantage of only one of the indicators) type of decisiveness. It was revealed that the representatives of each group of persons (in this case, in our sample: the dominance of only one indicator, or dogmatism, or adventurousness, or assertiveness) are characterized by a certain set of indicators of self-actualization peculiar only to them, which made it possible to reveal their similarities and differences. Attention was focused on the individual psychological characteristics of the representatives of each group, which differ in the type of decisiveness; their psychological portraits of self-actualization are defined and described. It has been proven that one of the important factors of self-actualization can be considered the peculiarities of decisiveness as a leading characteristic of a person's decision-making.

Keywords: self-actualization; factors of self-actualization; decision-making; determination; decisiveness; type of decisiveness; dogmatism; adventurousness; assertiveness; individual psychological peculiarities; personality.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] O. I. Artemova, «Profesiina samorealizatsiia osobystosti v suchasnykh umovakh», *Ukrainskyi naukovyi zhurnal «Osvita rehionu»*, № 3, s. 97–99, 2014. (in Ukraine).
- [2] H. O. Ball, «Kontseptsiiia samoaktualizatsii osobystosti v humanistychnii psykholohii», *Psykholohiia i suspilstvo*, № 2(68), s. 16–32, 2017. (in Ukraine).
- [3] I. M. Haba, «Samoaktualizatsiia ta profesiina spriamovanist maibutnikh pedahohiv: sotsialno-psykholohichniy aspekt», *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, vyp. 14(32), s. 655–662, 2023. (in Ukraine).
- [4] V. V. Zelenin, «Psykholohichniy analiz zviazkiv profesiinoi samoaktualizatsii ta profesiino-znachushchyykh yakosti muzykantiv-

- vykonavtsiv na riznykh etapakh fakhovoho stanovlennia», Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka Natsionalnoi APN Ukrainy, t. 11, № 9, s. 367–383, 2014.
- [5] Ye. P. Ilin, Motyvatsiia i motyvy. Ternopil, Ukraina: Navchalna knyha – Bohdan, 2013. (in Ukraine).
- [6] L. M. Karamushka, ta M. H. Tkalych, Samoaktualizatsiia menedzheriv u profesiino-upravlinskii diialnosti (na materialy diialnosti komertsiinykh orhanizatsii). Zaporizhzhia, Ukraina: Prosvita, 2009. (in Ukraine).
- [7] S. D. Maksymenko, Heneza zdiisnennia osobystosti. Kyiv, Ukraina: Vydavnytstvo TOV «KMM», 2006. (in Ukraine).
- [8] S. D. Maksymenko, Heneza zdiisnennia osobystosti. Kyiv, Ukraina: Vydavnytstvo TOV «KMM», 2006. (in Ukraine).
- [9] O. M. Palamarchuk, ta I. M. Haba, «Problema samoaktualizatsii osobystosti u zarubizhnii literaturi», Naukovi perspektyvy, vyp. 10(40), s. 836–842, 2023. (in Ukraine).
- [10] Yu. V. Rutyna, «Chynnyky profesiinoi samoaktualizatsii derzhavnykh sluzhbovtziv», Aktualni problemy psykholohii, t. 1, vyp. 46, s. 17–22, 2013. (in Ukraine).
- [11] A. I. Sannikov, Psihologiya zhiznennogo vybora lichnosti. Odesa, Ukraina: VMV, 2015. (in Russian).
- [12] O. P. Sannikova, ta A. O. Sannikova, Stsenichni bariery: dyferentsialno-psykholohichni pidkhid. Odesa, Ukraina: VMV, 2014. (in Ukraine).
- [13] O. P. Sannikova, i O. V. Kuznecova, Sistemnyj analiz adaptivnosti lichnosti. Odesa, Ukraina: VMV, 2017. (in Russian).
- [14] N. V. Starynska, Osoblyvosti samoaktualizatsii maibutnikh psykholohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky. Kyiv, Ukraina: Interservis, 2015.
- [15] I. I. Striletska, «Samoaktualizatsiia yak intehtativna rysa osobystosti», Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, № 2, s 32–34, 2013. (in Ukraine).

*Стаття надійшла до редакції
03 вересня 2024 року*

